

спільного ринку та поступової уніфікації гуманітарної політики, безперервного та неухильного розширення, посилення стабілізації, швидше покращення рівня життя та тісніші відносини між державами. Основою зазначених цінностей і цілей була культурна, релігійна та гуманістична спадщина, з якої випливають загальнолюдські цінності, що становлять непорушні та невід’ємні права людини, а також свобода, демократія, рівність і верховенство держави [2].

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.09.1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

2. Парубчак І.О., Базиляк Н.О. Європейський досвід реалізації гуманітарної політики у сфері надання освітніх послуг в сучасному контексті дотримання прав людини: глобалізаційний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 2. Т. 33 (72). С. 81–85.

Ксюк Катерина Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Державна символіка – зовнішня атрибутика країни у формі знаків, символів, кольорів тощо, яка репрезентує національно-державницьку ідею. Основними атрибутами державності є герб, гімн та прапор¹

Держава – це форма організації політичної влади, що покликана впорядкувати суспільні відносини на певній території. Тобто держава – це суверенна, політико-територіальна організація влади суспільства, яка виражає, узгоджує і забезпечує інтереси населення шляхом встановлення загальнообов’язкових правил поведінки за участю спеціальних органів управління та правового примусу, вирішує загальносуспільні справи і виступає

¹ Малий словник історії України / В. А. Смолій та ін. Київ : Либідь, 1997. 464 с. С. 130.

суб'єктом міжнародно-правових відносин. Держава, займаючи особливе місце в політичній системі громадянського суспільства, має характерні ознаки, що відрізняють її від інших політичних інститутів влади.

До основних суттєвих ознак поняття «держава» відносять такі: 1) наявність території, під якою традиційно розуміють простір, у межах якого здійснюється державна влада; 2) народ – пов'язана однаковим походженням і мовою культурна спільність людей, яка знаходиться під юрисдикцією держави та на котру поширює свій вплив національне законодавство; 3) суверенітет, тобто політико-правова властивість влади, що закріплена нормативним актом і характеризує державну владу як верховну, незалежну, неподільну та єдину; 4) наявність системи органів та інших організацій, які створюються державою для виконання її завдань і здійснення функцій і охоплюються поняттям механізм держави; 5) наявність можливості розробляти загальнообов'язкові правила поведінки, що визначаються як норми права.

До факультативних суттєвих ознак категорії «держава» відносять такі:

- наявність конституції;
- наявність державних символів (прапор, герб, гімн, а для держави, що за формою правління є монархією, додатковим символом вважається монарх);
- наявність громадянства;
- наявність грошової одиниці;
- участь держави в міжнародних органах і організаціях тощо [1, с. 35–37].

Шанобливе ставлення до державних символів, патріотичні почуття і гордість за власну країну є сходинкою в закладенні духовних основ державності.

У сучасному світі державна символіка є обов'язковим атрибутом для кожної національної держави. Ця необхідність випливає з багатьох аспектів функціонування сучасного суспільства та міжнародних відносин.

По-перше, державна символіка є важливим елементом національної ідентичності. Прапори, герби та гімни формують єдиний образ країни, що допомагає громадянам відчувати свою приналежність до нації. Вона слугує не лише для зовнішнього представлення держави на міжнародній арені, але й для внутрішньої консолідації, об'єднуючи різні соціальні групи навколо спільних цінностей та історії.

По-друге, в умовах глобалізації та інтеграції державна символіка виконує важливу роль у формуванні іміджу країни. На міжнародних форумах, спортивних змаганнях і дипломатичних зустрічах прапор, герб і гімн стають представниками держави, втілюючи її суверенітет і культурну спадщину. У цьому контексті символіка допомагає країнам виділитися серед інших та наголосити на своїй унікальності у глобальному просторі.

По-третє, державна символіка має юридичну й політичну вагу. Закони й нормативно-правові акти, що регулюють використання символів, забезпечують їхню охорону й правильне використання, підкреслюючи їхню важливість. Дотримання правил використання символіки є ознакою поваги до національних традицій і суверенітету, а також запобіганням можливим випадкам недобросовісного використання чи зневаги до національних знаків [2].

Невід'ємним елементом сучасної суверенної держави є встановлені Конституцією або спеціальними законами державні символи як особливі розпізнавальні знаки конкретної держави. Державні символи – це закріплені в законодавстві офіційні знаки (зображення, предмети) чи звукові вираження, які символізують суверенітет держави. Атрибути державності – це її ідентифікаційні національні символи, що пов'язані з розвитком народу й політичної нації та їхньою роллю у становленні державності на певній території [3, с. 25]

До основних видів державної символіки відносять Державний Прапор, Державний Герб і Державний Гімн.

Герб (від нім. *erbe* – спадщина) – це художньо-графічний символ держави, міста, роду, окремої особи. Кожний елемент герба – об'єкт, символ, фігура – має бути чітко визначеним і сталим. У герботворенні використовувалась гама кольорів: червоний, синій, зелений та чорний; і два метали (золото та срібло). Кожна барва несе своє змістове навантаження. Золото (жовтий колір) символізує щедрість Божу, шану, багатство; срібло (білий колір) – мудрість, тиху радість; червоний – право, силу, мужність, хоробрість, любов; синій – славу, честь, вірність, щирість, мир, безпеку; зелений – свободу, надію, сподівання, милість Божу, здоров'я; чорний – постійність, скромність, спокій, смерть. У Західній Європі герби поширилися в XI–XII ст. у період хрестових походів.

Прапор – полотнище певного кольору чи поєднання кольорів, часто з певним зображенням, прикріплене до держака чи шнурка; є офіційною емблемою держави, символом її суверенітету. Державні й національні прапори здебільшого поєднують два або декілька кольорів, які відображають органічну гармонію народу з його землею, природою, світоглядом, багатством тощо.

Гімн (від грец. *гіμνος* – похвальна пісня) – це урочистий, величний музично-пісенний твір, виконання якого пов'язане зі офіційними державними заходами, військовими парадом, політичними подіями, церковно-культурними ритуалами тощо. Нарівні з гербом і прапором гімн символізує державу і є одним з атрибутів державності країни. Образи Державного Прапора, Державного Герба та Державного Гімну символізують державність і конституційні цінності, традиції та культуру народу. У всьому світі обов'язковою є повага до національних символів: прапора, герба, гімну.

Україна як суверенна й незалежна держава має власні національні державні символи. Відповідно до ст. 20 Конституції України державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України [4].

Розміри прапора, колір і його елементи повинні відповідати вимогам, зафіксованим у законах, Конституції країни.

Так, Державний Прапор України складається з рівних за шириною горизонтальних смуг: верхньої – синього кольору, нижньої – жовтого кольору, із співвідношенням ширини прапора до довжини 2:3. Його опис затверджено Постановою Верховної Ради України від 28 січня 1992 р. та у ст. 20 Конституції України від 28 червня 1996 р.

У міжнародній практиці склався певний етикет державного прапора. Державний прапор піднімається на спеціальному флагштоку або на приміщенні, як правило, зі сходом сонця й опускається з настанням темноти. Якщо прапор висить цілодобово, то в темну пору він повинен обов'язково підсвічуватися. Оптимальне співвідношення ширини прапора і флагштоку 1:6.

Коли одночасно піднімають прапори різних країн, потрібно стежити, щоб вони були однакового розміру. Почесним місцем серед кількох прапорів є крайнє праве місце, якщо дивитись із боку прапорів. Якщо вивішують прапори кількох країн, то їх краще розташовувати в алфавітному порядку назв країн (національною мовою). Маленькі прапорці на столі переговорів можуть перехрещуватися, причому почесною є, знову ж таки, позиція справа, якщо дивитися з боку прапора. Коли виносять прапор в урочистих випадках, військові повинні віддавати честь, а цивільні – знімати капелюха.

Під час міжнародних зустрічей іноді виконуються національні гімни держав-учасниць. Як правило, лунають скорочені записи: перший куплет і приспів. Під час виконання державного гімну та виносу прапорів присутні піднімаються зі своїх місць. У деяких країнах прийнято прикладати праву долоню до серця. Повага до національних символів своєї держави, а також прапора, герба і гімну інших країн є проявом власної гідності і шани до ділових партнерів [4].

Держава встановлює порядок використання державних символів і належну систему їх правового захисту, за яких забезпечується повага та гідне ставлення до державних символів. У ст. 65 Основного Закону нашої держави передбачено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [4].

У свої чергу ст. 338 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III передбачено, що публічна наруга над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. У свою чергу публічна наруга над офіційно встановленим або піднятим прапором чи гербом іноземної держави – карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [5]. Під наругою слід розуміти грубе,

образливе ставлення, зле висміювання, дії, спрямовані на приниження тих цінностей, до яких інші члени суспільства ставляться з повагою (наприклад, зривання прапора чи гербу, їх знищення або пошкодження, використання їх не за призначенням, учинення на них непристойних написів або малюнків, спотворення тексту або музики гімну, поширення його тексту зі спотворенням змісту і значення, інші дії, в яких виявляється зневажливе ставлення особи до державних символів). Публічний характер дій означає, що вони можуть бути вчинені як відкрито, так і таємно, але за умови, що згодом стануть очевидними для невизначеного кола осіб. Місце вчинення злочину на кваліфікацію злочину не впливає. Злочини вважаються закінченими з моменту вчинення будь-якої дії, пов'язаної з наругою над державними символами. Не має значення, чи вдалося особі здійснити свій намір до кінця чи ні.

Така норма є закономірною і закріплена законодавством низки країн. Так, палата представників Конгресу США в 1989 р. прийняла Закон «Про захист національного прапора США», який передбачає для кожного, «хто свідомо нівечить, спотворює, спалює чи топче ногами прапор Сполучених Штатів», грошовий штраф, а то і тюремне ув'язнення терміном до одного року.

Державна символіка уособлює державний суверенітет, верховенство та незалежність влади. Державні символи, наповненні відповідним ідеологічним, національним та іншим змістом, є незаперечним доказом існування незалежної держави, концентровано виражають її велич, соціальну суть та суверенітет і спрямовані на зміцнення її авторитету. Державні символи є підтвердженням факту існування держави, її суверенітету та спрямовані на зміцнення її авторитету, зокрема під час проведення урочистих заходів та офіційних церемоній. На міжнародній арені державна символіка є маркером суверенітету та незалежності. Вона символізує місце країни у світовій спільноті, її голос і право на існування. Водночас ці символи мають суттєву мобілізаційну силу. У часи криз, війн чи революцій вони стають прапорами боротьби, під якими люди об'єднуються заради спільної мети. Символи здатні мобілізувати націю, надихнути на подвиги, але разом із тим вони можуть бути засобом протесту [2].

У сучасному світі обов'язковість державної символіки впливає з її ролі в підтриманні національної єдності, підвищенні міжнародного престижу та забезпеченні правового захисту. Символи служать не тільки як свідчення незалежності й суверенітету, але і як інструменти для побудови й підтримки державних інститутів і національної ідентичності. Державна символіка – це не лише офіційні знаки, що прикрашають будівлі чи звучать на офіційних церемоніях. Це засіб легітимації влади. Вона допомагає урядам і режимам закріпити свою присутність, продемонструвати право на управління.

Державні символи формують національну ідентичність, об'єднуючи людей навколо спільних цінностей та історії. Прапор, що майорить на мітингу чи спортивному стадіоні, гімн, що лунає в серцях мільйонів, герб, що прикрашає державні документи, – все це створює відчуття належності до чогось більшого, до нації, що має свою унікальну історію та місію [7, с. 19].

Символи об'єднують людей, формують спільні цінності й традиції, допомагають зберігати історичну пам'ять і культурну спадщину. Вони мають

силу впливати на моральний дух, мобілізувати громадян у складні часи й служити символами національної гордості та єдності. Важливість державної символіки полягає в її здатності бути глибинним відображенням національних прагнень і прагматичним інструментом, що допомагає державі функціонувати й розвиватися. Символи здатні як надихати, так і ставати центром дискусій, але їхня роль у формуванні й підтримці національної ідентичності та єдності залишається незмінною. Державна символіка – це більше, ніж просто знаки. Вона – жива сутність, що відображає душу нації, її історію і мрії. Вона є могутнім інструментом, який може бути як зброєю, так і мостом між народами, засобом зміцнення держави. Символи – це ключ до розуміння того, ким ми є, звідки прийшли та куди прямуємо. Вони є свідками й учасниками кожного важливого моменту в житті нації: від її народження до сьогодення, від боротьби за незалежність до нашої Перемоги [2].

Отже, синьо-жовтий прапор, герб-тризуб і гімн на музику М. Вербицького – будуть й надалі кликати до відродження національної самосвідомості кожного українця та творення кращого майбутнього життя вільної країни через героїчну боротьбу сьогодення.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Кривенков Ф. Державна символіка, її історія і роль в сучасності. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/derzhavna-simvolika-yiyi-istoriya-i-rol-v-suchasnosti-1hC0h>
3. Святоцький О. Д. Поняття, ознаки, атрибути та символи державності. *Право України*. 2021. № 9. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2021_9_5
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. Етика ділових відносин : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2011. 309 с. URL: http://megalib.com.ua/content/10249_Etiket_nacionalnih_simvoliv.html
6. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Кривицький Ю. В. Ідея «праведного закону» Тараса Шевченка як сутнісний напрям вітчизняного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 26. С. 16–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_4

